

Zygmunt Labuda

Sprawozdanie z kongresu kanonistów w Monachium

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 22/1-2, 315-324

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Odnosi się wrażenie, że dyskusja nad referatem ks. prof. Aymansa jest prowadzona tak, jakbyśmy mieli moc stanowienia o małżeństwie, tymczasem do nas należy pokornie zgłębiać działanie Boże przejawiające się w małżeństwie. 4. Kodeks Prawa Kanonicznego nie powinien być traktowany jak coś w rodzaju sztachet nas tamujących, lecz w całej swojej godności, ponieważ stanowi spetryfikowaną tradycję najpierw pierwotnego Kościoła, potem chrześcijańskiego Zachodu, i nieodwracalny w swojej substancji etap rozpoznania działania Bożego w małżeństwie ochrzczonych, oczywiście w sferze zbieżnej z dogmatem.

Na tym dyskusję zakończono.

IV

Czwarte i ostatnie w tym roku sympozjum kanonistów na ATK odbyło się dnia 24 kwietnia 1978 r., począwszy od godz. 10, w sali nr 51, według następującego programu:

1. Wykład ks. doc. dr Edwarda Sztafrowskiego — *Najnowsze dokumenty prawodawstwa posoborowego*;
2. Wykład prof. dr Pedro Lombardia (Pamplona) — *Specyfika Kościoła i technika prawna w prawie kanonicznym*;
3. Dyskusja;
4. (Po obiedzie) Konwersatorium na temat: *Kanonistyka w Hiszpanii i w Polsce*.

Ks. Marian Pastuszko

SPRAWOZDANIE Z KONGRESU KANONISTÓW W MONACHIUM

W dniach od 7 do 8 października 1977 r. odbywał się kongres kanonistów (Tagung katholischer Kirchenrechtler), zorganizowany przez Instytut Kanoniczny przy Uniwersytecie im. Ludwika Maksymiliana w Monachium. Przewodnictwo organizacyjne tego spotkania sprawował Prof. H. Schmitz z Monachium. U samego założenia obrad stwierdzono potrzebę przedyskutowania niektórych wybranych zagadnień, zawartych w dwóch, wydanych przez Komisję do Rewizji KPK schematach prawa kanonicznego, a mianowicie: *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus* oraz *Schema de institutis vitae consecratae per professionem consiliorum evangelicorum*. Oba te dokumenty rozesłano wg przyjętego zwyczaju legislacyjnego, pierwszy w dniu 3 listopada 1976 r., a drugi 2 lutego 1977 r. celem wniesienia odpowiednich uwag, do poszczególnych dykasteriów Kurii Rzymskiej, konferencji episkopatów, przełożonych generalnych wspólnot zakonnych jak i instytutów świeckich oraz do wydziałów prawa kanonicznego przy uniwersytetach. Pierwotnie zaproponowano zaproszonym uczestnikom dyskusję odnośnie do następujących zagadnień specja-

listycznych: osoba świecka jako sędzia kościelny, przyczyny nieważności małżeństwa, proces sumaryczny czyli postępowanie skrócone, zmiany w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, postępowanie w sprawie przenoszenia lub usuwania proboszczów z parafii oraz o instytucjach życia Bogu poświęconego — de institutis vitae consecratae. Z chwilą jednak rozpoczęcia obrad zacieśniono jeszcze bardziej tematykę obrad. Otóż w dniu 7 października o godz. 9,00 powitał Prof. H. Schmitz 63 uczestników obrad, a wśród nich profesorów i wykładowców na wydziałach prawa kanonicznego, pracowników sądów duchownych i kurii biskupich z wszystkich krajów z europejskiego obszaru języka niemieckiego oraz dwóch przedstawicieli, wg przyjętej tam nomenklatury, z krajów Europy Wschodniej — NRD i Polski. Od razu uderzyła miła atmosfera tego zgromadzenia i przy tym rzeczowość w podejściu do określonego przedmiotu obrad. Prof. Schmitz zaproponował ogólnemu zgromadzeniu cztery grupy robocze w formie obrad okrągłego stołu, które można było wybrać w zależności od specjalistycznych zainteresowań danym przedmiotem prawa, a więc:

1. Prawo zakonne, które referował Opat Prymas benedyktynów — O. dr W. Dammertz z Rzymu.
2. Schemat prawa procesowego, w którym wyszczególniono dwa kręgi zagadnień konsekwentnie omawianych w dwóch różnych grupach:
  2. 1. Problem osoby świeckiej jako sędziego kościelnego (can. 20). Zagadnienie to referował ks. prof. dr W. Aymans z Bonn przy bardzo aktywnej asystencji ks. prof. dr K. Mörsdorfa z Monachium.
  2. 2. Normy procesu małżeńskiego, dyskutowano pod kierunkiem Ks. prof. H. Flatena z Bensberg k. Kolonii, emerytowanego profesora prawa kanonicznego z uniwersytetu w Bonn, a aktualnego oficjała Arcybiskupiego Sądu Duchownego w Kolonii.
3. Postępowanie w sprawach usuwania i przenoszenia proboszczów.

Dyskutantom tego problemu przewodniczył ks. prof. H. Schmitz. Następnego dnia — 8 października przed południem (9,00—12,00) na ogólnym zgromadzeniu poszczególni referenci przedłożyli wyniki tematycznej dyskusji swoich grup i drogą głosowania uchwalono odpowiednią rezolucję, zawierającą propozycję zmian, uściśleń pojęciowych, nowego uporządkowania itp. prawnego materiału wspomnianych schematów. Rezolucję tę postanowiono przekazać do wiadomości Papieskiej Komisji do spraw Rewizji KPK oraz Zachodnioniemieckiej, Berlińskiej, Austriackiej, Szwajcarskiej i Holenderskiej Konferencji Episkopatu.

Z kolei wypada zwrócić bardziej szczegółową uwagę na treść poczynionych spostrzeżeń poszczególnych grup dyskusyjnych.

1. 1. Schemat *De institutis vitae consecratae per professionem consiliorum evangelicorum* zarówno co formy jak i treści budzi wiele zastrzeżeń i wymaga od podstaw nowego, bardziej przemyślanego opracowania. Przy tym wyszczególniono pewne szczegółowe zagadnienia, wokół których zogniskowała się dyskusja:

1.1.1. Terminologia i podział

Starania Komisji do Rewizji KPK ujęcia trzech form *vitae consecratae*, a więc *institutum religiosum*, *institutum vitae apostolicae* oraz *institutum saecularia* w jedną całość jest z punktu widzenia prawodawstwa o tyle zrozumiałe, ponieważ chodzi tu o zaaprobowany przez Kościół taki stan życia, w którym istnieje dobrowolne zobowiązanie osobowe zachowania trzech rad ewangelicznych. W tym świetle nie zadawała termin „institutum”, wskazujący na urządzenie prawa rzeczowego i dlatego w jego miejsce proponowano takie określenie jak „societas”, „communio” lub inne podobne. Ogólny rzut oka na Schemat dostatecznie jasno ujawnia nieudaną próbę proporcjonalnie kompetentnego unormowania w „pars generalis” różnych form *vitae consecratae*. Dotyczy to szczególnie niedostatecznego uwypuklenia praw zakonników, stanowiących przecież najliczniejszą grupę, co odbiło się m. i. na nieadekwatnym podziale całości tworzywa norm prawa zakonnego. Z tej racji zaproponowano następujący podział norm Schematu:

Po pewnej liczbie kanonów, traktujących w ogólności de *vita consecrata* (*canones praeliminares*) powinna nastąpić I. część, normująca *ius religiosorum* z odpowiednim użyciem zastanej terminologii KPK (np. *novitius*, *domus*, *provincia* itp. II. część, obejmująca *institutum vitae apostolicae consociatae* oraz III. część, zawierająca *institutum saecularia*. Przy tym te dwie ostatnie części możnaby krócej ująć wskazując częściowo na uprzednie *ius religiosorum*, a częściowo pozostawiając pewną swobodę dla norm prawnych o stowarzyszeniach kościelnych.

Dla jaśniejszego zilustrowania tendencji prawnego myślenia tej grupy dyskusyjnej, postulując uściślenia terminologii i zmiany kryteriów podziału norm prawa zakonnego warto odnośnie do *canones praeliminares* zwrócić bardziej baczną uwagę na niektóre zaproponowane mody:

Can. 1 § 1 (wiersz 2): „... qua fideles, Spiritu Sancto impellente Christum pressius sequentes, Deo summe dilecto totaliter dedicantur...” Chodzi tu bowiem o to, by w opisie stanu życia Bogu poświęconego podkreślić również rolę Ducha św. Jest to treściowa reminiscencja do sformułowania, zawartego w Konstytucji *Lumen gentium*, n. 39.

Can. 1 § 2 (wiersz 5): „... (qui cosilia evangelica servanda publice profitentur et per...” Otóż publiczny charakter ślubów jest już zawarty w wyrażeniu „profiteri”, ale niemniej jest tu ważne odrębne określenie, ponieważ najpierw jest mowa w kan. 93 § 1 o instytutach zakonnych o ślubach publicznych, czego brak w kan. 119 i kan. 123. Niewątpliwie jest rzeczą konieczną, by zobowiązania, wynikające ze ślubów dla członków innych instytutów, miały również ten publiczny charakter (por. kan. 58 § 2).

Can. 4 powinien bez zastępowania go nowym sformułowaniem zostać skreślony. Kanon ten bowiem, przejęty z Konstytucji *De Ecclesia*,

Art. 46 ma czysto apologetyczny charakter i także ma ten tekst swą kontekstową wartość, ale nie w przyszłym Kodeksie. Rodzi się ponadto pytanie, do kogo ostatecznie został ten kanon skierowany?

W wypadku więc skreślenia kan. 4 po kan. 3 zaproponowano umieszczenie canones praeliminares II. części tj. can. can. 89—92 Schematu, ale odpowiednio zmodyfikowanych i w ogólności normujących naturę, formy i teologiczno-społeczną wartość życia Bogu poświęconego z zastosowaniem terminologii KPK.

Can. 5 winien dlatego zawierać prawne sformułowanie zasadniczych trzech kategorii vitae cosecratae:

§ 1 Institutum religiosum est institutum, in quo sodales tria evangelica consilia in professione saltem definitiva assumunt, voto publico firmata, et vitam fraternam in communi peragunt ad normam Constitutionum" (Conf. can. 93 § 1).

Societas vitae communis sine votis est institutum non religiosum, in quo sodales finem suum apostolicum per vinculum fraternitatis sustinent atque secundum propriam vitae rationem consilia evangelica aliquo sacro vinculo firmata assumunt (Conf. can. 119).

Institutum saeculare est institutum, in quo sodales in saeculo viventes professionem trium consiliorum evangelicorum aliquo sacro vinculo firmant (Conf. can. 123 § 1).

§ 2 Institutum clericale dicitur, quod ratione finis seu propositio a Fundatore intenti vel vi legitimae traditionis opera apostolica clericis reservata assumunt et uti tale ab Ecclesia auctoritate agnoscitur.

§ 3 Institutum dicitur iuris pontificii ... (jak can. 5 § 2). Can. 6 (uti stat).

1.1.2. Stosunek do posoborowych dokumentów prawnych

Schemat ukazuje wiele luk. Nowe prawo zakonne określa szerokie ramy dla różnych form życia Bogu poświęconego. Tak określona ramowość prawna winna szczególnie uwzględniać obowiązujący po Soborze Watykańskim II w tej materii wydane normy, jak np. Motu proprio Pawła VI *Ecclesiae Sanctae* z 6. 8. 1966 r., Instrukcję Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich *Renovationis causam* z 6. 1. 1969 r. i i. z troską zachowania stylu i terminologii właściwej rzeczowości prawa. W pierwszym dokumencie promulgował Papież Paweł VI normy wykonawcze do trzech dekretów Soboru Watykańskiego II, obowiązujące „ad experimentum... scilicet donec novus Iuris Canonici Codex promulgetur” (AAS 58, 1966, 758). W Schemacie wiele z nich pominięto, jak np. normy o relacjach między biskupami a zakonnikami (Conf. MP ES I, 22—40).

Ze Schematu nie wynika również, czy szczegółowe normy Instrukcji *Renovationis causam* „experimenti causa editae” (Conf. AAS 61, 1969, III, VII, 120) nadal obowiązują, czy też nie. Czy wolno instytutom znieść dowolnie postulat, który dotąd był obowiązkowy (Conf.

can. 539 KPK oraz Instrukcję RC nn. 10—12)? Jakie należy zająć stanowisko wobec przerwy unieważniającej nowicjat, czy to w myśl kan. 556 KPK oraz RC n. 22, czy też wg norm o formacji duchowej „*experimenti causa*” wg tejże Instrukcji RC n. 23? Czy pozostaje w mocy władza wyższego przełożonego zakonnego skrócenia nowicjatu o pięćnaście dni (Conf. RC n. 26)? O tych zagadnieniach Schemat milczy. Z pewnością materię tę będą musiały odpowiednio unormować konstytucje zakonne.

1.1.3. Apostolstwo

Oddziaływanie apostolskie instytutów życia Bogu poświęconego nie jest również w Schemacie dostatecznie jasno sprecyzowane. Otóż apostołat nie może być jednym z kryteriów podziału lub metorycznym elementem typologii różnych form vitae consecratae. Dostrzega się więc od razu wyraźną potrzebę umieszczenia w Schemacie odrębnego tytułu o apostołstwie instytutów. W Schemacie bowiem przeciwstawiono instytuty mnisze instytutom pełniącym dzieła apostolskie. Przeciwnakiemu podziałowi przemawiają zarówno racje i fakty historyczne, jak i obowiązujące ustawodawstwo oraz nauka Soboru Watykańskiego II.

Ogólny rzut oka na historię zakonów wystarczy by stwierdzić, że apostołat stanowił zawsze integralny element ich natury, warunkujący w pełni skuteczne realizowanie ich celów. Przecież nie bez zasług czci wiele narodów Europy zakonników jako swoich patronów. Np. Papiież Pius XII ogłosił św. Benedykta „Ojcem Europy” (AAS 39, 1947, 453), a następnie Paweł VI ustanowił go „Patronem Europy” (AAS 56, 1964, 965—967).

Zatwierdzone już pod rządami KPK konstytucje kongregacji mniszych zobowiązują benedyktyńców do pełnienia dzieł apostołstwa szczególnie w zakresie wychowania młodzieży i pastoralnego oddziaływania w okolicznym środowisku domów zakonnych. Dekret *Perfectae caritatis* wyróżnia z racji apostołstwa instytuty kontemplacyjne (Art. 7) od instytutów świadczących dzieła apostołstwa (Art. 8). Dalej następują artykuły, charakteryzujące życie monastyczne (Art. 9), życie zakonne niekteryckie (Art. 10) oraz instytuty świeckie (Art. 11). Myśl Soboru Watykańskiego II jest jasna w tej materii w odpowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej Dekretów Soboru Watykańskiego II do Spraw Zakonnych danej na propozycję niektórych benedyktyńców, by w Dekrecie *Perfectae caritatis* w miejsce wyrażenia „*vita contemplativa*” umieścić zwrot „*vita monastica*”. Otóż wskazano w tej odpowiedzi, że: „*De vita monastica providetur in num. 9*” (Modus 104: Textus recognitus et modi a Commissione Conciliari de Religiosis examinati, Typis polyglottis Vaticanis 1965, 45). Nie jest więc po myśli Soboru ograniczanie instytutu monastycznego do życia kontemplacyjnego. Skutkiem tego nie da się również utrzymać zawartego w Schemacie trójpodziału:

instituta monastica, instituta apostolica, instituta saecularia. Analogicznie nie można pogodzić z intencją Soboru, a zwłaszcza z nauką Konstytucji *Lumen gentium*, nr 46 sformułowania Schematu w can. 89 § 1 o instytutach naśladowujących życie Chrystusa"... vel orantem, vel actiosa operositate hominibus beneficientem, vel cum eis in saeculo conversantem".

Z powyższych więc racji nie można zaakceptować przedłużonego w Schemacie wyłączenia instytutów monastycznych z dzieł apostołstwa.

Skutkiem tego VI tytuł Schematu wymaga całościowego przereferowania. W materii tej bowiem chodzi o ważną w życiu Kościoła harmonijną współpracę między biskupami a instytutami zakonnymi. Wytycznymi, jak się wydaje, dla odpowiedniej redakcji kanonów tego Tytułu winne być normy Dekretu *Christus Dominus*, nn. 33—35 oraz Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, nn 22—40. W konfrontacji z tymi dokumentami ujawniają się jaskrawe sprzeczności w sformułowaniach niektórych kanonów VI tytułu Schematu. Np.

Can. 110 § 2: „Conventus Episcoporum cum Moderatoribus Institutorum operibus apostolatus deditorum statuit”. Natomiast w Dekrecie *Christus Dominus* w n. 35,5 idem pro omnibus institutis indiscriminatum postulat (Conf. can. 24).

Podobnej korekty wymaga kan. 111 § 2, a mianowicie: „Conventiones inter Episcopos cum Moderatoribus de collaboratione ordinanda et fovenda non colum Institutis operibus apostolatus deditis” (ut in can. 111 § 2), sed omnibus Institutis — etiam non religiosis — commendantur in MP ES I, 30 § 1.

W świetle tych uwag okazuje się, że sama terminologia tego tytułu nie jest jasna i prawnie jednoznaczna. Określenia bowiem — Instituta operibus apostolatus dedita — Instituta apostolica — Instituta vitae apostolicae consociatae — wskazują jednoznacznie na niewłaściwy, zgoła błędny wybór kryterium lub metodologicznej podstawy podziału tego tworzywa prawnego.

2.2.1 Już Motu proprio *Causas matrimoniales* z dnia 28. 03. 1971 r. w nn II, V § 1 oraz VII dopuszcza możliwość ukonstytuowania kolegium sędziowskiego z dwóch duchownych i jednej osoby świeckiej. Jednakże can. 20 w: *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu processibus* budzi poważne zastrzeżenia natury teologicznej. Najpierw kan. 20 niweczy postanowienia kan. 1574 §1 KPK, na mocy którego legalne sprawowanie urzędu sędziego w kolegium orzekającym polega na delegowanej przez biskupa władzy — potestate ab episcopo. Następnie Sobór Watykański II uczy w przeciwieństwie do historycznie błędnie uzasadnianej ewolucji pojęcia o dwóch rodzajach władzy realnie się różniących, a więc: święceń i jurysdykcji o jedności władzy kościelnej, ufundowanej w święceniach. To ostatnie stwierdzenie zyskało swoje pogłębione uzasadnienie w posoborowej myśli teologicznej i kanonistycznej w pracach takich autorów jak W. Ayman-

sa, W. Bertramsa, P. Krämera, K. Mörsdorfa, J. Ratzingera i i. Dalej możnaby stwierdzić, że zbyt powierzchowne jest wskazywanie przez *Communications...* 2, 1970, 189 na takich klasyków kanonistyki, jak Reiffenstuela i Schmalzgruebera, którzy widzieli źródło prawnej zdolności osoby świeckiej do wykonywania urzędu sędziowskiego w „plenitudo potestatis papae”. Stanowisko to jest bowiem z jednej strony znieskształceniem poglądów tych kanonistów, a z drugiej nie odpowiada nauce Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza o władzy kościelnej, zawartej w Konstytucji dogmatycznej *Lumen gentium* nr 33,3 w świetle której wspomniane miejsce w *Communications* nie zyskuje potwierdzenia. Ponadto jest rzeczą teologicznie i kanonicznie jasną, że powołanie osób świeckich do pewnych zadań i obowiązków kościelnych nie znaczy w żadnym wypadku przekazanie im w jakimś zakresie sprawowania władzy duchownej.

Zagadnienia tego nie da się również wyświecić w podkreślaniu podwójnego znaczenia ostatecznego wyroku a więc: deklaratywny i konstytucyjny. Proces małżeński kończy się stwierdzającym orzeczeniem i skutkiem tego orzeka tylko o danym stanie prawno-faktycznym. Stąd też stanowisko uczestniczącego w kolegium orzekającym sędziego świeckiego nie wymagałoby specjalnej delegacji kompetentnej władzy duchownej w ścisłym tego słowa znaczeniu. Abstrahując jednakże od tendencji współczesnego prawoznawstwa, skłaniającego się coraz bardziej przeciwko takiej podwójnej interpretacji wyroku, nie wolno zapominać o tym, że wyrok kościelnego orzecznictwa nawet o charakterze deklaratywnym ma również konstytucyjną wartość i z natury swej jest suwerennym orzeczeniem duchownej władzy. Ponadto jest sprawą jasną, że tego rodzaju wyrokowanie dotyczy spraw duchowych tj. rzeczywistości sakramentalnej i stąd też może ono być decyzją tylko władzy duchownej.

Reasumując dyskusję nad kan. 20 słuszne wydaje się zastrzeżenie, by mógł on w proponowanej przez Schemat formie wejść do nowego kodeksu jako obowiązująca norma. Kanon ten bowiem stanowi poważne naruszenie prawnej struktury Kościoła. Stąd też eklezjologiczny problem przyznania świeckim urzędu sędziego kościelnego wymaga najpierw teologicznego rozwiązania.

3.2.2. Normy schematu, traktujące o postępowaniu w sprawach małżeńskich wymagają szczegółowej ocenie nowego iuxta modum pracowania. Poniżej przykładowo przedłożone modi mogą, jak się wydaje, dostatecznie scharakteryzować treść dyskusji w tym zakresie.

3.2.2.1 Podział norm

Otóż przepisy prawne, które ujęto w Pars tertia Schematu, wymagają bardziej przejrzystego podziału, a więc:

Sectio I: *De iudicio contentioso summario* (can. can. 318—334) należałoby włączyć do Pars II: *De iudicio contentioso in genere*. Kano-

ny od 377—379, zawierające zasady postępowania polubownego można by połączyć w jednolitą całość z normami o postępowaniu ugodowym. W ten sposób zawieralaby Pars III — co miałyby również odpowiednie znaczenie praktyczne — wyłącznie normy procesu małżeńskiego.

3.2.2.2 Podział proponowanej nowej Pars III przedstawiałby się wg bardziej logicznie przekonywujących kryteriów następująco:

I Declaratio nullitatis matrimonii

- a. modo ordinario
- b. modo summario

II Processus ad dissolutionem matrimonii obtinendam

- a. Procedura super matrimonio rato et non consummato
- b. Processus ad matrimonii solutionem in favorem fidei
  1. Vi Privilegii Paulini (łącznie z wymienionymi przypadkami w Konstytucjach Apostolskich z XVI w.)
  2. Per ipsum Romanum Pontificem

III Separatio coniugum

Metodologiczną podstawę podziału materii prawnej tego tytułu winien być „stopień podważenia wartości małżeństwa”.

A więc w zależności od tego, czy małżeństwo:

1. nie zaistniało
2. zaistniało w prawdzie, ale zostanie rozwiązane
3. pozostaje w mocy

3.2.2.3 *Prawo skragi (can. can. 338,82)*

Godną uznania jest sprawa zniesienia ograniczenia prawa zaskarżenia ważności małżeństwa. Prawo to nie tylko zyskują akatolicy — co zresztą potwierdzono już w autentycznej interpretacji odpowiedniej normy KPK z 8. 01. 1973 r. — ale również strona winna ewentualnej nieważności małżeństwa. W tym kontekście wyraźnie jawi się potrzeba możliwości prawem przepisanego zaskarżenia małżeństwa przez promotora sprawiedliwości bez uczestnictwa ordynariusza (por. kan. 30 § 1).

3.2.2.4 *Związanie sporu (kan. 341)*

Przedmiot zawiązania sporu wg nowych norm ustala niezależnie od obecności stron przewodniczący lub ponens. W tej materii winno wyraźnie zostać zagwarantowane prawo strony do interwencji w wypadku, gdyby ona nie zgadzała się na ustaloną z urzędu formułę sporu.

3.2.2.5 *Stanowisko obrońcy węzła małżeńskiego*

W przyszłym prawie procesowym powinien obrońca węzła małżeńskiego — przy odpowiednim uwzględnieniu zmiany Schematu — zajmować oficjalne stanowisko strony przeciwnej do strony powodowej. Konsekwentnie należałoby w całym procesie małżeńskim przeprowa-

dzić tę myśl, że w istocie „oskarżonym” pozostaje sam związek małżeński, reprezentowany przez obrońcę. Stąd też strona, która nie zaskarżyła ważności małżeństwa, nie powinna być więcej określana jako pozwana — *pars conventa*. W miejsce tego zwrotu z różnych możliwie terminów jako najstosowniejsze zaproponowano takie wyrażenia, jak: „*alter coniux*” lub „*pars altera*”.

3.2.2.6. Ocena dowodów (*can. can. 178, 343*)

Schemat podtrzymuje zasadę, że sądowe przyznanie się stron, nie stanowi z siebie pełnego środka dowodowego przeciw ważności małżeństwa. Potrzebne są inne, uzupełniające środki dowodowe (*can. 178 § 2*). W tym kontekście cenna jest norma Schematu, dopuszczająca wg uznania sędziego jako uzupełniający środek dowodowy zeznania świadków, potwierdzających wiarygodność samych stron (*can. 343*). Przepis ten budzi jednakże dwojakiego rodzaju zastrzeżenia:

- a. Świadkowie wiarygodności powinni tylko „*una cum* (zamiast wieloznacznego „*praeter*”) *aliis indiciis et adminiculis*” dostarczyć uzupełniającego dowodu prawdziwości zeznań stron.
- b. Szczególnie baczną uwagę należy zwrócić na zgodną ocenę całości materiału dowodowego. Zwykle bowiem zestawienie treści zeznań stron jak i świadków wiarygodności nie wystarcza sędziemu na uzyskanie moralnej pewności. Ten postulat należałoby ująć w odrębnym do tego kanonu dodanym § 2.

3.2.2.7. Separacja małżonków (*can. ca. 357, 360*)

W dyskusji nad postępowaniem o separację małżonków podważono słuszność każdorazowej interwencji promotora sprawiedliwości (*can. 360*). Skoro jego interwencja nie jest wymagana w każdym wypadku w postępowaniu o stwierdzenie nieważności małżeństwa, to a fortiori należałoby od tej zasady odstąpić w postępowaniu separacyjnym, które ponadto winno mieć z reguły charakter sumaryczny a więc wobec jednego sędziego, a tylko na wniosek drugiej strony lub promotora sprawiedliwości pozostanie sędziemu prawo decyzji obrania postępowania normalnego (por. *kan. 357*).

4.4 Czwarta grupa óbrad, dyskutująca *super Sectione II: De procedura in parochis amovendis vel transfereudis*” (*can. can. 436—449*) sformułowała już w godzinach przedpołudniowych pierwszego dnia kongresu odpowiednią rezolucję. Otóż kanony tej części Schematu co do treści jak i formy są nie do przyjęcia, a zwłaszcza te, które normują sprawę usunięcia proboszczów z urzędu. Zasady bowiem chroniące zbawienie dusz jak i ogólne dobro Kościoła nie powinny w niczym uszczuplać ochrony prawnej samych proboszczów.

Przedłożona w ten sposób dyskusja na monachijskim spotkaniu ka-

nonistów ukazała, jak można sądzić, współczesne tendencje rozwojowe prawa kanonicznego, eklezjalną wartość norm, zmagania się ustawodawcy z bogatym, posoborowym twórczym iurydycznym, a nade wszystko subtelną kulturą prawniczą obrad.

Ks. Zygmunt Labuda

PRACE NAD DZIEŁEM „POLSCY KANONIŚCI”

W lutym 1978 r. został przekazany do Wydawnictwa ATK w Warszawie maszynopis dzieła zbiorowego *Polscy kanoniści (wiek XIX i XX)*. Prace nad tym dziełem trwały dwa lata (od listopada 1975 r. do grudnia 1977 r.). Udało się zebrać 477 biogramów polskich kanonistów z XIX i XX wieku, napisanych przez 57 autorów. Maszynopis obejmuje 950 stron.

Uważałem, jak i wielu innych kanonistów, którzy poparli moją inicjatywę na zebraniu naukowym, odbytym w Warszawie 1975 r., że ogłoszenie drukiem chociażby krótkich biografii polskich kanonistów będzie użyteczne dla dokładniejszego poznania rozwoju nauki prawa kanonicznego w Polsce. Na razie chodzi o wiek XIX i XX, czyli o kanonistów, którzy działali w latach 1800—1976. W tym bowiem czasie nauka prawa kanonicznego w Polsce bardziej się rozwinęła, była traktowana w seminariach duchownych jako osobny przedmiot i miała znaczną liczbę wybitniejszych przedstawicieli.

Po zwięzłym wstępie, wyjaśniającym cel i metodę publikacji, są umieszczone w porządku alfabetycznym nazwisk dłuższe lub krótsze dane odnoszące się do określonego kanonisty. Każdy artykuł (hasło) przedstawia w zarysie biografię kanonisty, podkreślając jego działalność kościelno-administracyjną i naukową. Nie podaje natomiast pełnej bibliografii działalności naukowej, gdyż rozporządzamy wystarczającymi polskimi bibliografiami prawa kanonicznego. Jeżeli istnieją opracowania o danym kanoniście, zwłaszcza biograficzne, notuje się je przy końcu artykułu, nie siląc się na kompletność. W biografjach pomija się w zasadzie ocenę naukowej twórczości kanonistów, ponieważ ta jest możliwa dopiero po przeprowadzeniu szczegółowych studiów, a takie studia nie są jeszcze uskutečněnione.

Biografie zmarłych kanonistów są podpisane przez autorów opracowań, biografie żyjących są bez podpisu. Zebrałem je sam, albo przy pomocy Kolegów, za co wyrażam im wdzięczność. Wszystkie nadesłane biogramy pozostały w zasadzie w formie nadanej im przez autorów, nie dążyłem do przerabiania materiałów w schematyczne formy słownika, chciałem pozostawić właściwości stylu autorów, aby uniknąć monotonii przy czytaniu w jednym czasie większej ilości biogramów. Poprawiłem tylko to, co wydawało się konieczne dla scalenia materiałów. Natomiast ujednoliciłem sposób przytaczania biblio-